

En ny type arbeidsmarked

1. Fortsatt krevende å telle, men lettere enn i andre land
2. På innvandringstoppen
3. Flest fra EU Øst - nordboere pendler
4. Innenlandsk sysselsetting fortsatt lavere enn før finanskrisen
5. Stor forskjell på næringene
6. Og på sysselsettingsratene

September 2014

* * *

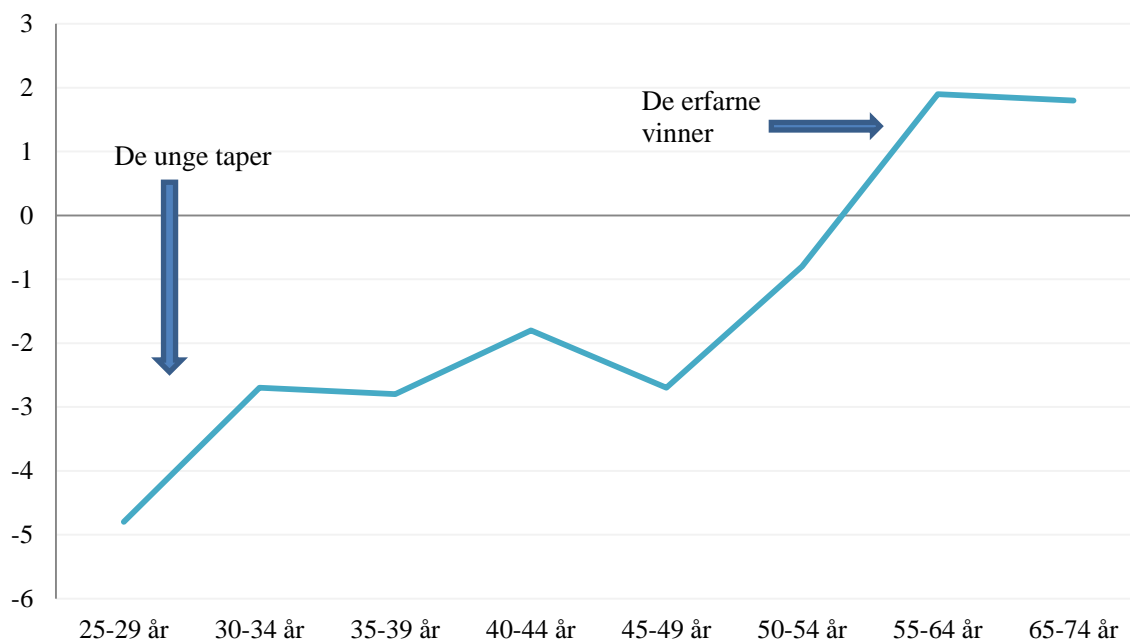
Det norske arbeidsmarkedet er i sterk endring. Etter sysselsettingssvikten etter finanskrisen i 2009 har vi på ny hatt en sterk jobbvekst. Men denne veksten har i sin helhet skjedd i den utenlandske del av arbeidsstyrken. Ved utgangen av fjoråret var sysselsettingen i øvrig befolkning fortsatt 20 000 lavere enn i 2008. Den "normale veksten ville være rundt 100 000.

Dette reflekteres i at sysselsettingsraten har gått betydelig ned. Også blant de "gamle" innvandrergroppene fra Afrika og Asia er det fallende sysselsettingsrater i en ny situasjon preget av lavlønnskonkurranse fra EU Øst.

Arbeidsmarkedsendringen er særlig stor i enkelte bransjer. I næringene bygg og anlegg, varehandel, transport og overnattings- og serveringsvirksomhet var det i siste femårsperiode (2008-2013) en sysselsettingsøkning på 56 000 blant innvandrede. Samtidig gikk sysselsettingen ned med 44 000 blant andre arbeidstakere.

Det skjer også store endringer i ulike aldersgruppers jobbsituasjon. Som vist i den etterfølgende figur er det de øvre aldersgrupper som øker sin sysselsettingsrate, mens de yngre har en synkende andel i jobb.

Det går best med sysselsetting av de erfarne. Endring i sysselsettingsrate 2008-13, pst-poeng

Kilde: AKU

I det følgende ser vi litt nærmere på internasjonaliseringen av det norske arbeidsmarkedet. Vi omtaler hvordan det preger befolkningsveksten og sysselsettingen og utslaget i de mest berørte bransjer.

Vi omtaler de store ulikhetene i jobbdeltakelsen og at EU Øst utmerker seg med et høyere nivå enn andre. Men dette skyldes alderssammensetningen. Korrigerer vi for denne blir sysselsettingsraten lavere enn for andre.

Vår fremstilling bygger på en kartlegging basert på offisiell statistikk som neppe er fullt ut dekkende for den faktiske utvikling. Den bygger på suppleringer av den ordinære løpende statistikken, men skal ikke dekke korttids selvstendig næringsdrivende. Deres arbeidsinnsats er imidlertid reelt sett en del av sysselsettingen i et land.

I dette notatet går vi ikke inn på de kvalitative og institusjonelle endringene som følger av vår nye type arbeidsmarked. Selve sysselsettingsutfordringen for de ulike grupper behandles heller ikke nærmere her.

1. FORTSATT KREVENDE Å TELLE, MEN LETTERE ENN I ANDRE LAND

Internasjonaliseringen av arbeidsmarkedene innebærer betydelige nye krav til statistikk og analyser for å bedømme den økonomiske utvikling. Norge har kommet lenger enn de fleste i å skape slik grunnlag, men fortsatt er det langt igjen.

Allerede like etter utvidelsen av det indre arbeidsmarked i EØS-området i 2004 påpekte LO behovet for å fange opp sysselsettingsbidraget fra innvandringen; jfr bl.a Samfunnsnotat 4/2006 og Nasjonalbudsjettet for 2007. Etter hvert er dette blitt fulgt opp bedre i Norge enn i andre land. Men vi mangler kvartalvis data, slik vi har for innenlandsk bosatte. Og vi må normalt vente helt til juni neste år før de første sysselsettingstallene for 2014 blir kjent.

Det er generelt svært krevende å fange opp de store bevegelsene som skjer over landegrensene. Løpende nasjonal statistikk er ikke rigget for å beskrive arbeidsmigrasjon, og en er prisgitt en kombinert innrapportering fra henholdsvis arbeidsgiver- og arbeidstaker som har sine mangler. Særlig for flyttinger og opphold med et kortsiktig perspektiv er tallene trolig undervurdert.

En stor andel av innvandrerne kanaliseres til arbeidsmarkedet gjennom arbeidsutleie¹. Over halvparten av (de som registreres som) arbeidsutleide er innvandrere. Vel halvparten av disse igjen hadde bakgrunn fra EU-øst. Det finnes ikke statistikk for hvor den utleide arbeidskraften jobber. Ulike undersøkelser antyder imidlertid at særlig bygge- og anleggsnæringen, men også industri og privat tjenesteyting er blant næringene som benytter en god del innleid arbeidskraft.

En stor del av arbeidskraftbevegelsene over landegrensen kommer fra Sverige. Her er det imidlertid svært mange som flytter ut av Norge igjen. Derfor utgjorde nordiske innvandrere bare 6 pst. av nettoinnvandringen i perioden 2004-2013. Mens det på 1960- og 1970-tallet var vanlig å emigrere til det landet man jobbet i, har det innen Norden blitt mer vanlig å pendle på 2000-tallet². Oppmyket plikt til å melde flytting fra nordiske land til Norge bidrar også til å redusere de registrerte tallene for innvandring.

¹ Av vikarbyråer/bemanningsforetak

² "Nordisk pendlingskarta 2012". Tema Nord 2013: 531.

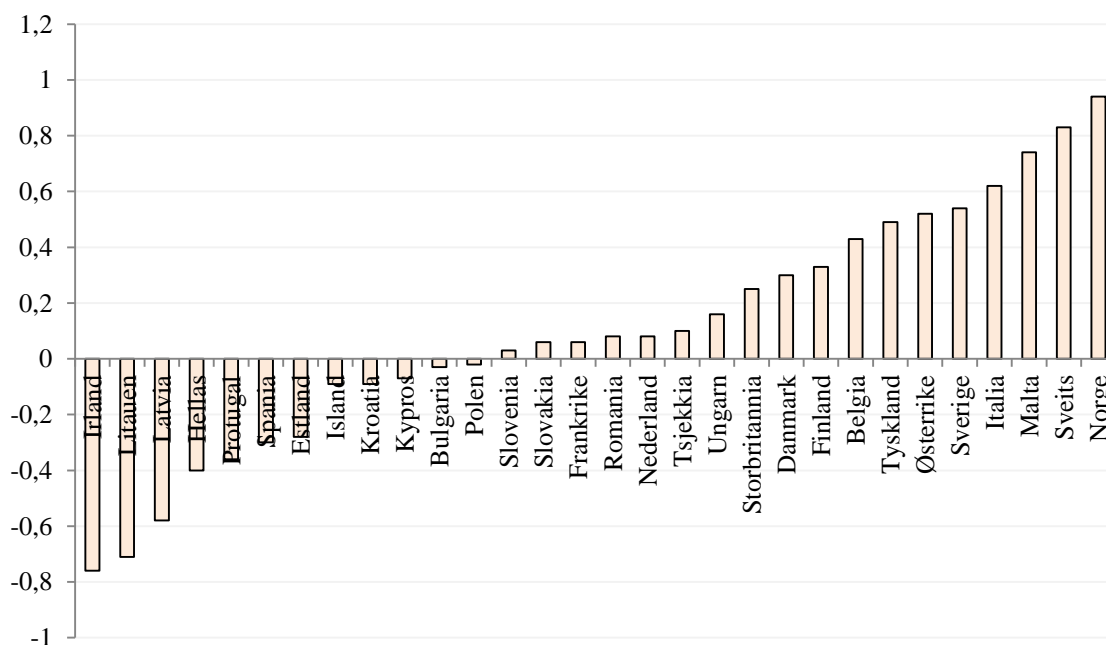
2. PÅ INNVANDRINGSTOPPEN

Norge er blant landene i Europa som har sterkest befolkningsvekst. Det henger sammen med relativt høye fødselstall, men forklares først og fremst av at vi har stor innvandring. Nettoinnvandringen de siste seks årene utgjorde nær 260 000, som er mer enn dobbelt så mye som i foregående seksårsperiode.

I perioden 2001-2005 utgjorde den årlige nettoinnvandringen til Norge i snitt $\frac{1}{4}$ pst. av befolkningen. I perioden 2006-2010 hadde dette tallet steget til $\frac{3}{4}$ pst. I 2011- 2012 utgjorde nettoinnvandringen i snitt nær 1 pst. av befolkningen.

Innvandringen er her målt ved nettoinnflytting til landet. Innvandrere som oppholder seg på korttidsopphold er ikke regnet med.

Nettoinnvandring i prosent av befolkningen. 2012

Kilde: Eurostat

Innvandringen har således medført at befolkningsveksten i Norge nå er på topp i Europa. I 2013 økte folketallet i Norge med 57 800 personer. Dette er et høyt tall i en historisk sammenheng, men lavere enn de siste 5 årenes rekordvekst. Innvandring har stått for om lag 70 prosent av økningen i folketallet de siste tre årene.

3. FLEST FRA EU ØST- NORDBOERE PENDLER

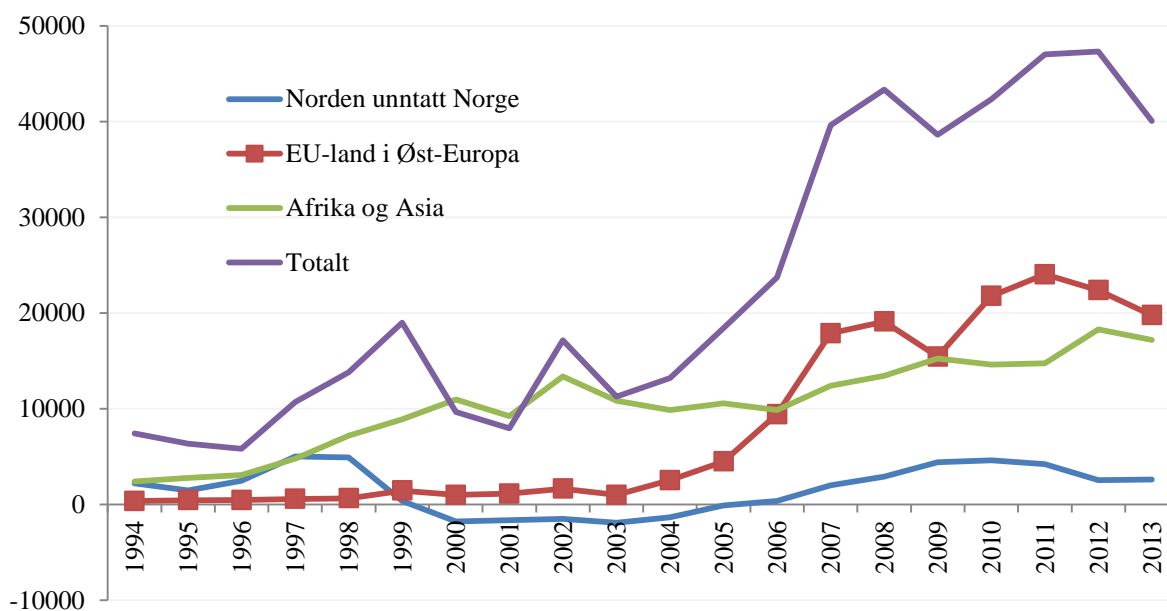
Bortsett fra unntaksårene 1970 og 1989 har det i nyere tid vært en positiv nettoinnvandring til Norge, det vil si det har vært flere som har innvandret enn som har utvandret, målt ved inn- og utflyttinger i Folkeregisteret.

Etter EUs utvidelse østover i 2004 har innvandringen fra de fleste landgrupper økt, men særlig fra de nye EU-landene. I perioden 2004-2013 sto personer fra EU-land i Øst-Europa for om lag 45 pst. av all nettoinnvandring, mot 6 pst. i tiåret før østutvidelsen.

I tiåret før østutvidelsen utgjorde personer fra Asia 48 pst. av nettoinnvandringen. Etter 2004 er denne andelen redusert til 26 pst.

20 pst. av de som har innvandret til Norge i perioden 2004-2013 er fra andre nordiske land, særlig Sverige. Det er imidlertid også mange i denne gruppen som flytter ut av Norge igjen, og derfor utgjorde nordiske innvandrere bare 6 pst. av nettoinnvandringen i samme periode. Mens det på 1960- og 1970-tallet var vanlig å emigrere til det landet man jobbet i, har det innen Norden blitt mer vanlig å pendle på 2000-tallet³. Oppmyket plikt til å melde flytting fra nordiske land til Norge bidrar også til å redusere registertallene for innvandring.

Nettoinnvandring, totalt og utvalgte landgrupper.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, befolkningsstatistikk

³ "Nordisk pendlingskarta 2012". Tema Nord 2013: 531.

Landgruppen "EU Øst" står for 30% av registrert innvandret sysselsetting og 5% av samlet sysselsetting i Norge, slik det fremgår av etterfølgende tabell.

Fra EU Øst (pr.4.kvartal 2013)

Sysselsatte		135 200
Andel av sysselsettingen i Norge	5%	
Andel av innvandrersysselsettingen	30%	
Herav registret som korttidsopphold (kun lønntakere og ikke selvstendig næringsdrivende)		34 300

Kilde: SSB. Registerbasert sysselsettingsstatistikk

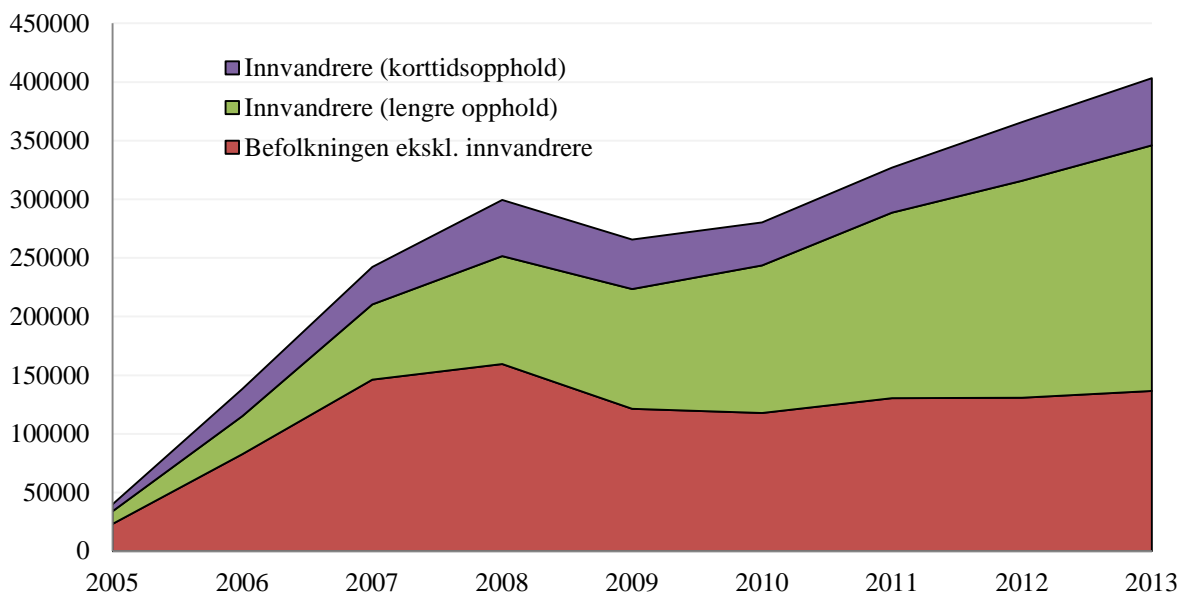
4. INNENLANDSK SYSSELSETTING FORTSATT LAVERE ENN FØR FINANSKRISEN

Figuren nedenfor viser sysselsettingsøkningen i Norge fra 4. kv 2004 til 4. kv 2013 fordelt på bidrag fra innvandring og sysselsetting ellers i befolkningen. Det framgår bl.a. at antallet sysselsatte samlet økte med om lag 405 000 i denne perioden.

Etter EU-utvidelsen i 2004 har utenlandsk arbeidskraft stått for om lag 2/3 av sysselsettingsveksten. Av disse er 65 pst. menn. Bidragene til økt sysselsetting har kommet både fra innvandrere på lengre og korte opphold. I tillegg kommer bl.a. utenlandske selvstendig næringsdrivende på korttidsopphold. Det reelle bidraget er derfor trolig enda noe høyere. I kjølvannet av finanskrisen gikk den samlede sysselsettingen ned i 2009, men har fra 2. kvartal 2010 tatt seg opp igjen.

Fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2013 kan hele økningen i sysselsatte knyttes til innvandring. EU øst står for over 60 pst av økningen. Antallet sysselsatte fra denne landgruppen økte med 64 000, mens sysselsettingen i befolkningen eksklusive innvandrere ble redusert med 23 000.

Akkumulert økning i sysselsettingen fra 4. kv. 2004. Bidrag fra innvandring

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk

5. STOR FORSKJELL PÅ NÆRINGENE

Andelen innvandrere har økt i de aller fleste næringene. Veksten har imidlertid vært klart sterkest innen "Formidling og utleie av arbeidskraft". I 4. kv.2013 var over halvparten av de sysselsatte i denne næringen utenlandske arbeidstakere, en økning på 50 prosentenheter siden 4. kv.2004. Innen renhold utgjør utenlandsk arbeidskraft over 60 pst. av de sysselsatte.

Også i andre større næringer for eksempel bygg og anlegg, varehandel, transport og overnatting og servering har det de siste årene vært en samlet økning i bruken av utenlandsk arbeidskraft. Samtidig har antallet sysselsatte i den øvrige befolkningen gått ned i flere av disse næringene.

Sysselsetningsendring* 4. kv.2008- 4. kv.2013

	Innvandrere	Befolkning ekskl. innvandrere
Bygg og anlegg	+ 62%	+1,5%
Varehandel	+ 43%	- 7%
Transport	+ 45%	- 8%
Hotell og restaurant	+ 51%	- 11%
Alle næringer	+ 40%	-1%

*Lengre opphold og korttidsopphold

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsetningsstatistikk

Nedenstående tabell viser store variasjoner i bruken av utenlandsk arbeidskraft i de ulike næringene.

Den "reelle" utenlandsandelen er i noen av næringene høyere enn tabellen viser dersom en også regner med bruk av innleid arbeidskraft. Denne arbeidskraften regnes ikke inn i den næring der den faktisk jobber, men i en egen gruppering for utleide på tvers av bransjer.

Innvandrerandel pst. av alle sysselsatte¹. Utvalgte næringer. 4. kv.2013

Utleie av arbeidskraft	54%
Overnatting og servering	40%
Forretningsmessig tjenesteyting ekskl. arbeidsutleie	31%
Hvorav: Renhold ²	64%
Bygg og anlegg mv.	23%
Industri	19%
Transport	18%
Helse- og sosialtjenester	13%
Varehandel	12%
Offentlig administrasjon, forsvar, sosialforsikring	5%
Alle næringer	16%

¹ Lengre opphold og korttidsopphold

² Korttidsopphold ikke regnet med

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsetningsstatistikk

6. OG PÅ SYSSELSETTINGSRATENE

Det er vel kjent at sysselsettingsnivået i en befolkningsgruppe påvirkes av kjønns- og alderssammensetning. Særlig for arbeidstakere med EU Øst som landbakgrunn bidrar dette til en høy sysselsettingsrate, slik etterfølgende tabell viser. For disse landene var hele 87 pst. av arbeidstakerne i aldersgruppen 25-54 år mens det for befolkningen i alt "bare" var 66 pst.

Sysselsettingsandel 15-74 år. Regnet i prosent av befolkningen. Per 4. kvartal 2013

	I alt	Menn	Kvinner
Befolkningen i alt	68,6	71,4	65,6
Innvandrere*	63,1	67,9	57,7
EU Øst	72,9	76,4	66,9
Afrika	41,9	45,9	37,1
Asia	55,2	60,9	50,4

*Innvandrere på lengre opphold

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk

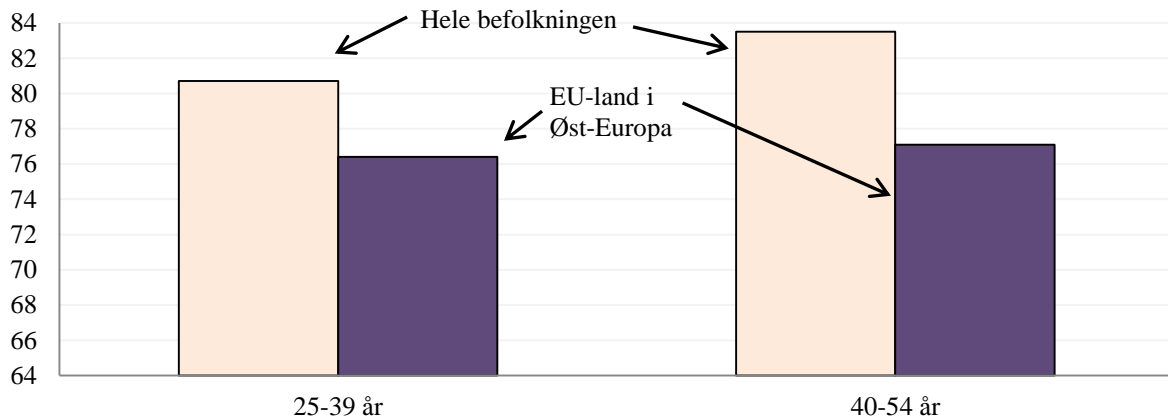
Den sterke veksten i norsk økonomi i forkant av finanskrisen førte til økning i andelen sysselsatte – både hos innvandrere og øvrig befolkning. Etter 2008 har den samlede andelen i jobb gått ned igjen. Det må ses i sammenheng med direkte sysselsettingsfall i 2009 og første halvår 2010. Sysselsettingsøkningen siden 2. kvartal 2010 har ikke vært sterk nok til å holde tritt med en kraftig befolkningsvekst.

Fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2013 gikk andelen i jobb i alderen 15-74 år samlet sett ned med 3 prosentenheter. Nedgangen var størst blant innvandrere fra Afrika (7 $\frac{3}{4}$ prosentenheter), men også i befolkningen eksklusive innvandrere var det en betydelig nedgang (3 prosentenheter). For innvandrere med bakgrunn fra EU-øst og Norden var det mindre endringer i andelen sysselsatte (hhv. ned $\frac{1}{2}$ og opp $\frac{3}{4}$ prosentpoeng).

For å få et relevant langsiktig bilde av ulike gruppers sysselsettings situasjon, må en ta hensyn til kjønn og alder. Dersom en sammenlikner sysselsettingsraten for samme aldersgrupper, 25-39 år og 40-54 år, er andelen i jobb blant innvandrere⁴ fra EU hhv. 8 $\frac{1}{4}$ og 9 prosentenheter lavere enn for befolkningen eksklusive innvandrere, og hhv 4 $\frac{1}{4}$ og 6 $\frac{1}{2}$ prosentenheter lavere enn for befolkningen i alt (figur).

⁴ Innvandrere på lengre opphold

Sysselsatte i pst. av befolkningen, etter alder og landbakgrunn*. 4.kv. 2013

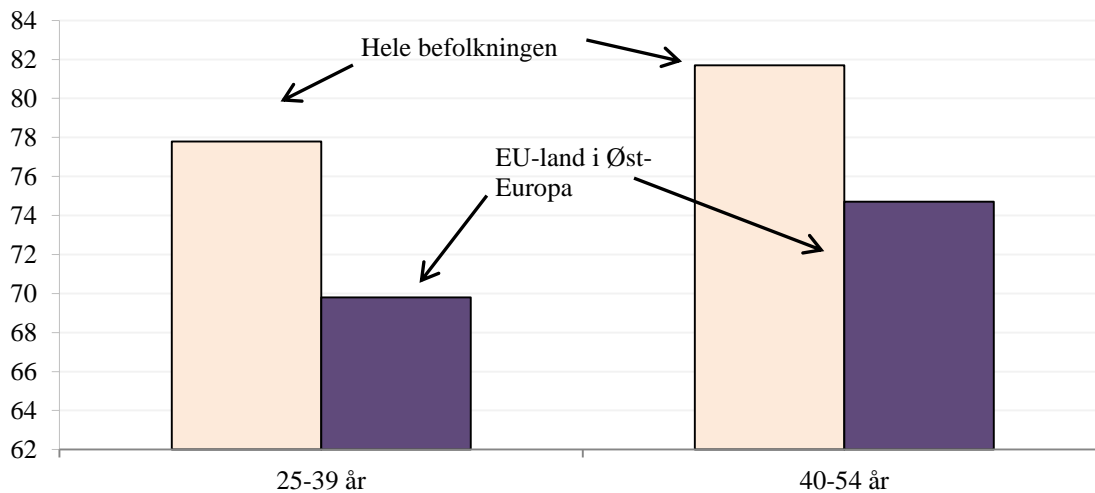

* Innvandrere på lengre opphold

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk

Figuren nedenfor viser sysselsettingsandelen for samme aldersgrupper, men for *kvinner*. Som det framgår var andelen i jobb blant kvinner fra EU Øst i aldersgruppen 25-39 år og 40-54 år hhv. 8 og 7 prosentenheter lavere en for befolkningen i alt. Forskjellen målt i forhold til befolkningen eksklusive innvandrere var hhv. 13 ¼ og 9 ½ prosentenheter i de to aldersgruppene.

Sysselsatte i pst. av befolkningen, etter alder og landbakgrunn*. Kvinner 4.kv. 2013

* Innvandrere på lengre opphold

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk